

Pokračující tradice *Kulatých stolů* a nominace na *Zlatou stuhu* pro ostravské badatele

Radomil Novák

PdF OU v Ostravě, radomil.novak@osu.cz

Ivana Gejgušová

PdF OU v Ostravě, ivana.gejgusova@osu.cz

Tým badatelů z ostravské pedagogické fakulty (R. Novák, I. Gejgušová, O. Kubeczková, A. Balharová) se už řadu let snaží zaměřit svá bádání i další odborné aktivity na podporu teorie, kritiky a didaktiky v oblasti literatury pro děti a mládež. Po zániku periodik *Zlatý máj* a *Ladění* je jejich pracoviště (Katedra českého jazyka a literatury s didaktikou) jediným v České republice, které vydalo již 14 ročníků elektronického časopisu *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi* věnovaného jak otázkám jazyka, tak literární tvorbě pro dětské čtenáře. Dlouholeté úsilí celého týmu bylo v roce 2025 odměněno nominací na Zlatou stuhu v kategorii „Teorie a kritika literatury pro děti a mládež“, a to za monografii *Autorská poezie pro děti a mládež v novém miléniu* (Books & Pipes, 2024).

Kolektiv autorů v knize akcentuje úlohu poezie v životě dětí a mládeže, v mezi-generační komunikaci i ve školním dialogu mezi učitelem a žákem. Čtenář v ní najde interpretačně komentovaný přehled autorské poezie pro děti a mládež z pohledu autorského zastoupení, básnické formy a výrazu, věkového určení, umělecké hodnoty i nakladatelského zájmu. Kniha nabízí rovněž důležité přesahy směrem k literatuře pro dospělé, folkloru nebo mediálnímu propojení poezie s hudbou a výtvarným uměním (např. v tvorbě Petra Nikla). Důraz je kladen také na didaktický kontext. Autoři

se zabývají zastoupením poezie v aktuálně využívaných čítankách a přístupy, jak je možno s poezií ve výuce pracovat. Nechybí ani konkrétní návrhy aktivit pro interpretaci básnických textů.

Uvedená monografie byla jedním z výstupů mezinárodní vědecké konference *Kulatý stůl 2023* na téma poezie pro děti a mládež v novém milénium, jejím uskutečněním pracoviště obnovilo tradici pořádání mezinárodních odborných setkání věnovaných aktuální tematice v literatuře pro děti a mládež, na která přijížděli významní badatelé z celé Evropy, a to od konce 90. let minulého století až do druhé dekády nového milénia.

Dosud poslední konference – *Kulatý stůl 2025* – konaná hybridní formou, přivítala přední odborníky na literaturu pro děti a mládež z České republiky, Slovenska a Polska. Byla věnována tématu „Současná non-fiction tvorba pro děti a mládež“.¹ Zaměření na uvedený segment literární tvorby nebylo náhodné, je odrazem pozitivní skutečnosti, že zvláště v průběhu dvou posledních dekad dochází ve světové a stejně tak v české literární tvorbě ke zvýšení autorského i nakladatelského zájmu o tituly tohoto žánrového zaměření. A objem produkce jde navíc ve velké většině ruku v ruce s potřebnou uměleckou kvalitou. Konference otevřela otázky, které se současnou produkcí non-fiction knih souvisejí a reflektují její umělecké pohyby z mnoha hledisek, z hlediska literárněhistorického, literárněkritického, multimediálního, ale i literárně-výchovného a didaktického.

Úvodní příspěvky byly zaměřeny na řešení otázky vskutku kardinální, jak bude českou literární vědou vymezen termín non-fiction literatura, který postupně v našem prostředí zdomácní a stává se pomyslným konkurentem již tradičně používaných termínů, jako je umělekonaučná literatura, literatura faktu pro mladé čtenáře či populárně-naučná literatura. Tuto problematiku řešily zvláště úvodní příspěvky R. Nováka, S. Urbanové, O. Kubeckové, A. Balharové a T. Klabana.

Potvrzovaly obsahové překryvy zvláště mezi termínem umělekonaučná a non-fiction literatura, jež budou nejspíš využívány synonymicky, případně bude při jejich rozlišování přihlíženo k literární tradici a době vzniku konkrétních titulů. Pro sledovaný okruh děl se jeví jako zásadní, že usilují o komplexní působení na čtenáře optimálním vyvážením umělecké, estetické a naučné roviny, že čtenáře obohacují o nové poznatky, lákají k poznávání, aniž by poučovaly, nevzdávají se subjektivního přístupu autorů a tím posilují u čtenářů pocity autentičnosti.

Jednou z výrazných tendencí je proměna poměru mezi slovem a obrazem, obraz se stává nositelem informací, zaujímá rovnocenné postavení, mnohdy i dominuje literárnímu celku. Výsledná podoba titulů vzniká propojením tvůrčího přístupu spisovatelů a výtvarníků/ilustrátorů ve spojení s knižními grafiky, svou roli sehrává např. i volba formátu. I proto se objevují návrhy, aby se dosud používaný termín literatura pro děti a mládež transformoval do podoby knihy pro děti a mládež.

¹ <https://pdf.osu.cz/kcd/31444/kulaty-stul-2025/>

Výrazně se projevuje také recepční propustnost. Tituly jsou obvykle tvořeny tak, aby zaujaly čtenáře různých věkových kategorií, respektive aby v nich čtenáři konkrétního věku našli to, co koresponduje s jejich čtenářskými a životními zkušenostmi a čtenářskými potřebami, případně aby podněcovaly ke společné četbě dětí s dospělými, kteří by se ujali role poučených průvodců.

Vedle tvorby českých autorů jsou na knižním trhu hojně zastoupeny překlady, stejně tak je patrný zájem zahraničních nakladatelů o českou non-fiction produkci, výběr konkrétních titulů k cizojazyčnému vydání ovlivňují společenská a kulturní specifika cílové země.

Další blok příspěvků byl věnován představení konkrétních titulů, proměně biografického žánru v současné slovenské literární produkci pro děti a mládež se věnovala Z. Stanislavová. J. Čeňková se zaměřila na non-fiction věnovanou psychickému zdraví dětí a mládeže, emocím a nakládáním s nimi. O aktuálnosti tématu a potřebě takto zaměřené knižní produkce svědčí i skutečnost, že tyto tituly nabízejí i nakladatelství, v jejichž edičních plánech dosud tvořila literatura pro nejmladší čtenáře jen okrajovou část. D. Žygadlo-Czopnik zaměřila pozornost na překlady české non-fiction do polštiny.

F. Kombrek ve svém příspěvku představil literární tvorbu Jiřího Dvořáka, autora, který výrazně kvalitativně obohatil non-fiction s environmentální tematikou. Na jeho vystoupení navázala I. Gejgušová představením environmentálních titulů využitelných při realizaci projektové výuky, při naplňování požadavků průřezových témat i ve výuce celého spektra předmětů na základních školách. E. Řehulková uzavřela jednání dalším didakticky laděným příspěvkem, pohledem na věcnou správnost knih s přírodní a environmentální tematikou a zdůrazněním potřeby mezioborové spolupráce při tvorbě titulů.

Organizátoři konference věří, že výstupy z ostravského odborného setkání, které budou publikovány v novém čísle elektronického katedrového časopisu *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*, obohatí poznání aktuálních posunů a trendů v současné literatuře pro děti a mládež.